

En drøm i livet

Av Elisabeth Leinslie

Den Rimhårede og Drømmeseeren

Tekst og musikk: Nils-Aslak Valkeapää

Regi: Haukur J. Gunnarsson

Koreografi: Indra Lorentzen

Kostymer: Berit Marit Hætta

Med: Egil Keskitalo, Nils Henrik Buljo, Inga-Máret Gaup-Juuso, Ingor Ántte Áilu Gaup, Mary Sarre, Kenneth Hætta, Esa Kotilainen, Roger Ludvigsen, Patrick Shaw Iversen
Beaivvás Sámi Teáhter, Parkteatret

Nils-Aslak Valkeapää (1943-2001) var en toneangivende multikunstner. Han startet sitt mangesidige kunstnerliv som joiker og promotør av joiketradisjonen. Den samiske sang- og kulturtradisjonen tok han senere med inn i alt kunstarbeidet, enten det var litteratur, musikk eller billedkunst. Valkeapää mottok flere priser for sine samisk inspirerte kunstverk, blant annet Nordisk Råds Litteraturpris (1991) og Prix D'Italia (1993). I tillegg til sin posisjon som "den samiske poeten", var han brennende opptatt av hele verdens urbefolkning. Noe han demonstrerte i sitt arbeid for Verdensrådet for urbefolkninger (WCIP), hvor han i flere perioder satt som visepresident. Grunnet sitt verdensomspennende arbeid ble han en inspirasjonskilde, ikke bare for samiske kunstnere, men også for urfolk rundt i hele verden. Sin siste bok *Eanni Eannázan (Jorden, Min Mor)* (2001) viet han nettopp hele verdens urbefolkning og vår jord. Gjennom bilder og dikt belyste han naturen og befolkningene knyttet til regnskog, tundra og ørken, så vel som viddene i nord.

Japanske inspirasjoner

Samme dag som Valkeapää døde sendte han et kort til Beivvás Sámi Theatre, fra Japan. Det gjaldt hans første (og siste) teaterstykke *Den Rimhårede og Drømmeseeren*; et samisk drømmespill inspirert av japansk Noh-teater, som Valkeapää kom i kontakt med via den nyskapende japanske mesteren Jun'ichiro Okura. At Valkeapää fant inspirasjon i Noh-teatret er ikke det minste rart. Parallellene mellom denne japanske teaterformen og samisk kultur og fortellertradisjon er mange.

Noh-teatret ble utviklet i middelalderen (1300-1500-tallet). Hovedinspirasjonen for Noh var zen buddhismens filosofi om et fellesskap mellom alle levende vesener, hvor det åndelige anses som den eneste stabile og samlende dimensjonen i tilværelsen. Noh-teatret er svært forskjellig fra vestlige teatertradisjoner. Alle elementene i en Noh-forestilling er strengt kontrollert av konvensjoner etablert for flere hundre år siden. Og snarere enn å oppmuntre til innovasjon, søker Noh å perfektionere og preservere kunstformen.

I *Den Rimhårede og Drømmeseeren* blandes altså arven fra den samiske og japanske kulturen. Det mest påfallende er tekstens form som er skrevet i en blanding av verseform og prosa, iblandet joik. Dialogene er delt på en annen måte enn i et klassisk drama; en tankerekke deles ofte mellom de to karakterene, eller mellom karakterene og koret, koret har en kommenterende og stemningsskapende funksjon, og i tillegg finner vi allusjoner til samisk fortellertradisjon flettet inn i teksten. Denne form for blandingstekst kjenner vi ikke bare igjen fra tidligere tiders fortellertradisjoner, men også fra nyere former for dramatikk.

Noh-historier er alltid plassert i en spesifikk årstid, nevnt tidlig i historien. Stemningen og bildene i hele forestillingen skal sammenfalle med denne sesongen. Dette særpreget finner vi igjen i Valkeapääs tekst; historien foregår på høsten, noe vi får vite i protagonistens første replikk. Gjennom hele teksten og forestillingen videreføres en melankolsk, ettertenksom og lengtende stemning – som kan sies å sammenfalle med høstens atmosfære.

I Noh-teatret er det ikke et poeng å fortelle en historie eller utvikle karakterer som i det klassiske dramaet. Vektleggingen ligger snarere på å fange en stemning eller sterk følelse, og uttrykke en tydelig mening om den fysiske verden og menneskelig eksistens. Dette sentrale elementet sammenfaller med samisk fortellertradisjon og Valkeapää viderefører det i sin tekst. Selve historien i stykket handler om en vismann (Den rimhårede), en sjaman som ønsker å videreføre sine kunnskaper til en ung reinvokter. I en blanding av mystikk, rituelle sekvenser, hentydninger til menneskets sameksistens med naturen, og konkret livsfilosofi kommer visdommen til vokteren via drømmene. Historien viser oss et lite utsnitt av Reinvokterens liv, og i beste Noh-tradisjon opplever ikke protagonisten (Reinvokteren) noen utvikling i klassisk forstand. Han får hjelp av vismannen til å forstå viktigheten av følge sine drømmer, livet og kjærligheten. Hvem han er som person og hvordan det går med han i psykologisk-realistisk forstand er irrelevant.

Blander kulturarver

På kortet Valkeapää sendte Beivvås i november 2001 uttrykket han et ønske om at Beivvås skulle iscenesette hans første teaterstykke. Seks år senere realiserer teatret kunstnerens ønske, og dette er første gang verket spilles utenfor Japan. Beivvås' iscenesettelse er også inspirert av Noh-teater, stilisert og tilpasset samisk kultur.

Mest av alt er Noh et musikalsk dansedrama. Det er også Beivvås' iscenesettelse av *Den Rimhårede og Drømmeseeren*. Her blandes resitasjon med joik, japanskinspirert dans og en miks av Valkeapääs verdensmusikk. De har også bevart den klassiske Noh-formen da aktørene deles i tre; skuespillere, kor og musikere. Musikerne sitter på scenen hele tiden, og koret både joiker og danser. Her er nok den musikalske arrangementen og spillet, og ikke minst joiken de beste elementene, spesielt Inga-Måret Gaup Juuso har en fantastisk stemme. Dansen derimot er både for enkel koreografisk, sett i sammenheng med spill, sang og musikk, og aktørenes utførelse er heller ikke på nivå med de andre uttrykksformene. Det er tydelig at dette er skuespillere og sangere som har lært seg danseformen på altfor kort tid. Dessverre er dansen så påfallende svakt at forestillingens helhet lider under det.

Ser vi bort ifra dansen er forestillingens helhet en styrke. Valkeapää kalte verket en poesikonsert, og det er et godt begrep for denne iscenesettelsen – hvor nettopp det poetiske og musikken vektlegges. Det poetiske tilsnittet ligger ikke bare i Valkeapääs musikk, tekst og den resiterende fremførelsen av denne, både de fargerike japansk- og samiskinspirerte kostymene, lyset, og projeksjonene på bak- og sidererretene er med på å underbygge stemningen. Kostymene, lyset og projeksjonene preges også av dyresymbolikk og klassisk ornamentikk, hovedsakelig fra samisk kultur. Sammen med Valkeapääs verdensmusikk, joiken og spillet skaper dette en stemning som oser av gamle kulturtradisjoner – samisk så vel som blanding av kulturer – som om en gammel drøm vekkes og trenger inn i livet.